

МЕТАФОРА ПРИСУТНОГ НЕСТАНКА

(Џон Макгрегор: *Језеро бр. 13*, превела с енглеског Татјана Бижић, Лагуна, Београд, 2019)

У којој мери се нека заједница мења због трагедије јединке? Зашто се уместо људскости бира уљудност? Шта се дешава када одбијамо везу са светом? Нови роман Џона Макгрегора *Језеро бр. 13* добио је угледну британску награду „Коста“, а од стране уваженог америчког часописа *Киркус ривју* проглашен је за роман године. Љубитељи лепе књижевности осетиће аутентичан таленат писца који мења жанр романа; реч је о аутору због којег ће теоретичари прозе морати да се помуче.

Роман *Језеро бр. 13* почиње криминалистичком загонетком, која је архетипски стара а данас најалост још увек горућа тема готово сваког друштва. У малом, неименованом британском селу, нестала је тринаестогодишња девојчица Ребека (Беки), која је ту дошла из другог места током новогодишњих празника. Полицијска потрага почела је одмах, али се током наредних тринаест година одвија без успеха.

Тринаест поглавља организовано је наизглед на исти начин. Само у првом поглављу радња почиње пред зору, а у свим осталим „у поноћ“, са новом годином и новим животним периодом. Дванаест одломака сваког поглавља описује шта се са заједницом (село, људи, медији, глобални свет, природа) дешавало сваког месеца до краја године. Скоро свако поглавље на завршетку враћа мисао на Беки: констатује се да она није нађена, да се потрага наставља.

Насловна симболика броја тринаест је сложена. То је ознака новог, тинејџерског периода живота младе особе, периода који је прекинут. Пошто нигде у роману није написано да је било шта важно нађено код последњег, тринаестог језера, насловни број заокружује просторни поглед романа, означава укупан број акумулационих језера у селу, поентирајући тринаест мистериозних, нераскидивих веза земље, подземног и надземног света. Свет одоздо посматра онај свет изнад, и обрнуто, а сваки од тих светова динамизује своје тачке постања и нестања у различитим угловима, творећи смену ројева живота, живљења, битисања и смрти, умирања, нестајања.

Број тринаест уписан је у ритмику смене година и поглавља романа, али и у посебно издвојеним речима Воласа Стивенса које је Макгрегор одабрао за мото књиге. Поменути детаљ промакао је многим „коментаторима“ романа *Језеро бр. 13*, како је један инострани истраживач духовито (или иронично?) назвао критичаре. Реч је о песми „Тринаест начина да се посматра кос“, из које је за мото романа Макгрегор узео њену дванаесту станцу. Тај мото носи кључеве за роман, његову структуру, разумевање и тумачење. Објашњава везу између дванаест делова целине који творе тринаест поглавља, рефлектује мисао романа, сажима његову главну идеју јединства и снаге

света, неодвојивост живота од смрти, преноси плуралност перспективизма. Попут Стивенсове песме, роман *Језеро бр. 13* може да се разуме као тринаест начина да се посматра живот, односно да се посматра посматрање живота. Мото додатно указује на амалгамску природу симболике броја 13. Стереотипно се доживљава као ознака несреће, заборавља се да је исти број најснажнији и најсублимнији животни принцип стварања, кретања, активности, организације, динамике, понављања, кружења.

Како је Џон Макгрегор исписивао свој начин посматрања света? Разноликост и мноштво у свету није исцрпљивао обимом описа, већ се определио за елиптичне тезе, брза и кратка бацања погледа. Реч је о посматрањима која остављају утисак (али, само утисак!) кретања по површини слике. Природа елипсе захтева избегавање понављања и изостављање старих информација, али Макгрегор је посвећен истраживач, страсник речи, он воли да испитује стилистичке технике, жели да пренесе моћ језика. А преводитељка, Татјана Бижић, која је одраније препозната као поштовалац речи и њен мајстор-кројач, и овом приликом је читаоцима пренела језичку љубав, бригу и пажљивост, удружујући своје умеће са писцем, дочаравајући вибрантности, плодности, ритмичности и боје његовог језика.

Макгрегор редукованом приповедању придружује понављања чиме утиче на емоције, учвршћује кохеренцију приче, удахњује јој ритам, звук, мелодију. Редукацији додаје набрајања како би мноштво одвојених бића, ствари и догађаје повезао различитим чулним антенама, стапајући их у семантичку хомогеност. Резултат? Повезивање, преплитање, присаједињење говора људи, појединаца и заједнице, локалних трачева и званичних глобалних вести (говора медија). Посебно исцрпно преноси говор природе, од најмајушнијег до најкрупнијег њеног елемента, због чега овај роман припада и жанру екофикције. Дејство? Починете да осећате како дише и говори универзум, одједном чујете, видите, миришете тај свет, постајете свестан део васељене.

Многи „коментатори“ приметили су исписивање мноштва ликова за које сматрају да их је доста неразвијено, оцењујући овакав поступак као супротан традиционалном обликовању романескних ликова. Да ли је досадашњи теоријски апарат уопште прикладан за експерименталне романи? Треба ли обим представљања ликова изједначавати са непредстављањем? Тачно је да су многи карактери штуро, у најкраћим цртама осликани, али је исто тако тачно да су Макгрегорови кроки потези веома бирани портретне линије које нису сфумато нејасне. „Коментатори“ су додатно пренебрегли чињеницу да у роману *Језеро бр. 13* постоје ликови који су више представљени и приближени него други. Шта те развијеније приче, на пример, о Су и Остин Купер, Џејмсу и Линзи, Ричарду и Кети значе? При том, постоје и нешто детаљније приче о појединцима, о Ајрин, Џоунсу, Лесу Томпсону, викарки Џејн... Код наведених парова, чини се, није толико битно јесу ли у оствареним или неоствареним везама. У њиховим причама, у први план избија јачина прошлости која се у садашњости препознаје као жеља да се врате изгубљени унутрашњи садржаји. Заговара ли Макгрегор тим причама, ненаметљиво али са извесним упозорењем, потребу за враћањем аутентичних осећања и већом отвореношћу?

Шта се на почетку 21. века дешава са животом, са стварношћу, са људима? Да ли ће читаоци осетити тугу када, у тренутку тихоболног признања нове учитељице да се

не сналази добро у новој средини, прочитају одговор директорке школе, госпође Симпсон, да она „никада не пита ништа о приватном животу свог наставног особља“? Тачно је примећено од стране неких „коментатора“ да Макгрегор не осуђује, не оптужује, не лепи моралне етикете (он посматра!), али у његовом роману налазимо трагове опомена о суноврату људскости, одлепљивању од осећања, свести, пажње и одговорности. Онолико често и онако помно инсистирање на чулности природе, њеној митској и мистериозној снази у неименованом енглеском селу, контрастно стоји према бројним извештавањима са телевизије о монструозној моћи природе у свету, катастрофама, након којих нико од ликова не реагује. Описи микроприроде из непосредног окружења као да су исписани са намером Макгрегора да нас боцне, жацне, тргне и најзад пробуди пре него буде доцкан. Прохујаће и живот и природа поред нас, у мимоходу: потрага за несталим неће бити остварена.

Нисам сигурна да су „коментатори“ у праву када потенцирају да је криминалистичка тема у овом роману празан, вештолажни мамац. Почетни криминалистички заплет је истински криминалистички заплет у којем Беки бриљантно фигурира. Она, чије име значи „придружити“, „повезати“, „ухватити“, трајна је рефренска опомена која током романа прераста у авет. Писац не жели да је избрише, баш као што не изоставља ни друге несреће и проблеме: породично насиље, педофилију, економске кризе, миграцију... Криминал је много већи, шири и тежи, наизглед је невидљив, али темељно вршен, јер, појединачно, свако од нас својим мртвиллом, небригом, непажњом и неодговорношћу оштећује не само човечанство него и универзум. Беки истовремено означава буквални нестанак, губљење живота, али је и метафора присутности тог нестанка.

Цео роман је пун микрооксиморонских парова наратива: појављивања ишчезнућа, долазећих одлазака, умирућих живота, ускрсавајућих смрти. Нема у њему традиционалног заплета, Макгрегор радије преноси његову механизовану суштину: осцилаторно кретање мноштва образаца живота, одношења људи једних према другима, према окружењу, природи, свету. Нестанак људи и природе ствара трауму. Траума се преобликује у мору. Мора у упозорење. Упозорење подсећа да потрага није завршена. Она је успешна само у сновима. На јави, тражење везе са животом и светом још увек траје.